

Múltunk díszei

Október 30-án nyílt meg a Marczibányi Téri Művelődési Központban Az *örmény díszítőművészet* című kiállítás, amelyet a Budapest II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közösen szervezett.

Dr. Issekutz Sarolta elnök, a kiállítás rendezője a kiállítással elérni kívánt célról beszélt beköszöntőjében. A tehetséges örmény nép több évezredes kultúrájának, a szétszórt örménység, az erdélyi magyarörmények kultúrájának csipkéit mutatja be a kiállítás: kőben, fában, üvegben, kerámiában, csipkében... Örmény és magyar kultúránk megmaradásáért hangzott fel az örmény Miatyánk Isabel Bayrakdarian kanadai örmény énekesnő tolmácsolásában, bemutatva az örmény zene legcsodálatosabb „csipkeit”, az egyházi énekeket, a saragánokat. Flórián Antal rendezésében egy érdekes és tanulságos „örmény irodalmi csipké” összeállítás hangzott el Gevork Emin, Vardgesz Petroszján, Marketics Naghas, Arisztakesz Lasztivertci, Grigor Narekaci és Hovhannes Erzinkaci műveiből Szabó Anikó és Flórián Antal színművészek tolmácsolásában. Ezt követően dr. Benedek Katalin tartott igen érdekes, összefoglaló megnyitóbeszédet.

A II. ker. Örmény Önkormányzat még tovább tudta fokozni a hangulatot, amikor gazdag örmény kóstolóval - egy gasztronómiai csipkekollekcióval - örvendeztette meg a zuhogó esőtől sem visszarettenő nagyszámú érdeklődőt.

A gazdag anyagú kiállítás november 12-ig tart nyitva naponta 9-19 óráig.

Benedek Katalin megnyitója

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves barátaink, rokonaink!

Az utóbbi években néhány igen érdekes és értékes, az örmény és magyarörmény kultúra történetét, szellemét felvillantó kiállítást láthattunk Budapesten. Építészet, kódexművészet, kortárs fotó- és képzőművészet saját nyelvén beszélt az ősi földről, az erdélyi magyarörménység múltjáról, hagyományörzéséről, a még föllelhető tárgyi emlékekről. A vizuális művészetek eszközeivel kifejezve azt, amit röviden így definiálhatunk: magyarok vagyunk, örmény gyökerekkel.

Eddigi tárlatainkon többnyire egyes művészeti ágak kértek szót. Itt és most azonban szinte összművészeti áttekintésre nyílik alkalmunk. A képek segítségével sokfelé járunk, szerte a hajdani örmény birodalomban, Örményországban és a „kisebbik hazában”, Erdélyben. Bár a kiállítás címe „Örmény díszítőművészet”, ez a bemutató azonban több, teljesebb ennél, hiszen nemcsak szépen megálmodott és kivitelezett motívumokat, díszítményeket nézegethetünk, hanem a különféle művészeti ágak összecsendülését is kihallhatjuk. Tüzetesebben szemlélődve bizonyos műhelytitkokat leshetünk meg. Rácsodálkozhatunk a hagyományok továbbéléséből fakadó, attól megújuló művészetek gazdagságára és sokszínűségére.

Felsorolni sem könnyű, hogy hányféle módon és hányféle alkotói tevékenységgel fejezték ki magukat, tolmácsolták gondolataikat a többnyire névtelen művészberek. A túlélő történelem bizonyítja, hogy nem hiába munkálkodtak, ugyanis minden egyes - ecsettel, vésővel, kalapáccsal, tüvel vagy szövőszéken - sorolhatnám a technikákat - megvalósított darab az örmény, magyarörmény kultúr história szerves láncszeme.

Még az egymástól látszólag meglehetősen távol eső művészmesterségek, mint például a templomépítészet - közelebről a faragott kódíszítés - , vagy az úgynevezett keresztiskövek és a varrott csipke között is megannyi közös szátra lelünk. Mert vajon nem kőbe merevedett csipkét látunk-e némelyik kómotívumot szemlélve? Vagy a dzsulfai csempék díszítésében gyönyörködve akaratlanul nem a szöttesek motívumait idézi-e fel vizuális emlékezetünk? És

a dvini kerámiák állatmotívumai? Lapozzuk csak fel az örmény kódexeket... - rábukkanunk.

Az előttünk felsorakozó szőnyegek, hímzések, szöttesek, famunkák, régi viseletek, ékszerek, kerámiák, csipkék nem csupán magasfokú esztétikai érzékről tanúskodnak, hanem ugyanakkor a nép életmódjának, hit- és érzésvilágának hiteles képviselői.

Az idők távolába vesző, Krisztus előtti évszázadok ötvös remekei mesteri tökélyvel ábrázolva tudósítanak e pogány, harcos népről. Az elsősorban aranyból készült ékszerek fejlett szépérzékről vallanak.

A díszítőkedv és igény jellegzetes megjelenését - kőfaragás formájában - a templomépületeken követhetjük nyomon. Oszlopfőkön, ablakkereteken, melyek hagyományos díszítőelemei a gránátalma, szőlőinda, szőlőlevél, szőlőfürt. Az árkádok feletti pártázatok domborművein kézművesek, szőlőmunkások jelennek meg, legszebben Ecsmiadzin, Zvartnoc, Ani szent helyein. A kőfaragás eleve adott anyaga az örmény fennsík számos, különféle anyagú, keménységű, színű és szemcsézettességű kőanyaga. Színének épületdramaturgiai alkalmazása - tehát a fényviszonyok (napsütés-felhő) hatása bizonyosan befolyással volt a díszítőművészetek más területen való kifejlődésére és alakulására is.

Önálló örmény műfaj a kereszteskő (khacskar). Történetéről tudjuk, hogy 301 után, a világon elsőként keresztény hitre tért nép körében az új jelkép a győzelmes kereszt lett. Örményföldön a kereszttel díszített kövek ezreit állították fel a templomok tőszomszédságában; ezek ikonográfiánkban általában Krisztus ágakat, leveleket hajtó keresztfáját jelentik. A helyi tufából készített kőlapok gyakran életfa képében mutatkozó, faragott keresztet.

A legtöbb darabon finom rajzolatú, hajszálvékonyságú csipkemintázat bontakozik ki előttünk. Szerencsére még hozzávetőleges összehasonlítást is tehetünk, mivel a kiállítás egyik különlegessége éppen az eredeti, választékos mintájú csipkék bemutatása.

Akárcsak az ötvösség, a kőfaragás és a szőnyegszövés, a csipkekészítés is több évszázados múltra tekint vissza. Kéziratos könyvek miniatúrái őrzik a varrott csipkék légies könnyedségű vonalait. A művészetek egymásra hatásának, a motívumok továbbélésének érzékletes példája, hogy a csipkemintákon csaknem pontosan vagy akár ezernyi variációban az áttört faragású khacskarok formaelemeire lelünk rá.

Egy kultúra életképességének, hatóerejének egyik meggyőző bizonyítéka éppen az, hogy egy más, esetleg eltérő tulajdonságú közegben - itt: művészeti ágba - önálló jegyeit megőrizve tovább tud fejlődni, folytonosságát meg tudja tartani. Kérdés, hogy egy más természetű megjelenési rendszerben is érvényes marad-e? Ebben az értelemben hagyomány-nyá is nemesedhet.

Kicsit a tradíció felé tágítva az értelmezés tartományát, de a textileknél maradván Erdélybe érünk, közelebből Gyergyószentmiklósról, amelynek felbecsülhetetlen értékű papi palástgyűjteménye a kultúra továbbélésének, hagyománynak köszönhetően jött létre és alakult. Különleges szokást ápolva a menyasszonyi ruhákat viselőik az esküvő után a templomnak ajándékozták. Ezekből egyházi ruhákat, oltárterítőket készítettek. Az új asszonynak az esküvő utáni napon viselt ruhájából papi palást készült.

Az örmény szőnyeg szinte emblematikus, talán nem túlzás, hogy az egyik nemzeti jelképpé vált. Már a 9. századtól általánosan ismert Kis- és Középpászsiában egy mondás: „Olyan, mint egy örmény szőnyeg” - azaz tökéletes. A gyapjú- és lentermesztésről híres örményföldiek remekül ismerték a technikát és nyersanyagokat. Sajátos jellegű szőnyegkészítő művészetük az évszázadok folyamán sokat változott, az ornamentika, mintázat egyszerűsödött. Stilizált motívumaikban erősen közeledtek a kaukázusi szőnyegekhez.

A szőnyegekhez hasonló változatos és választékos színvilágot fedezhetjük fel az urfai (ismertebb nevén Edessza) hímzéseken. Ez az egykor virágzó kézműves tevékenység a 19. századtól ismét fejlődésnek indult olyannyira, hogy a hímzőműhelyek termékeit Angliába, Amerikába szállították, így biztosítva sok örmény család megélhetését. Művészetük

nemzetközi hírnévre tett szert. Az urfai hímzéseket külön fejezet illeti meg, mert a hétköznapi használatú textíliát, lepedőt, párnahuzatot, ágyneműt, szalvétát, zsebkendőt, fejkendőt, fehérneműt, hálóinget igen magas fokú ízléssel és szakértelemmel díszítették. Bámulatra méltó fantáziával variáltak és stilizáltak leveleket, virágokat. A nemritkán aranyszállal is kivarrt kelmék nemcsak szépek, de tartósak is voltak. Egyszóval - ahogy idéztem már - „olyanok, mint egy örmény szőnyeg”: tökéletesek. A hímzések alkalmat adnak arra is, hogy megfigyeljük, mint vándorolnak az ősi örmény motívumok kódexről szőnyegre, hímzésre és viszont.

Az itt látható kódexlapok a stílusok változatosságával, elsősorban az emberábrázolás, kompozíciós rend, színvilág, díszítőelemek és motívumok gazdagságával ejtenek ámulatba. Többségüket a helyi hagyományok és a népi művészet inspirálta. Növényi eredetű díszítőelemek szövevényében valós és képzeletbeli állatok bukkannak elő keretdíszek, lapszélminták formájában. Színek és ellentétes árnyalatok erőteljes kontrasztjával játszva elevenednek meg történelmi jelenetek vagy egyházi, világi személyek, szentek arcképei.

A tablókön fotók, festmények idézik az öröklődő, ám az idővel és időben mindig kicsit változó örmény viseletet, életmódot.

Búcsúzóul örmény arcok, örmény szemek kísérnek, vonásaikban, tekintetükben őrizve az ősi nép magatartását és szellemét.

A következő klubtalálkozó

A Fővárosi Örmény Klub következő klubestjét november 20-án, csütörtökön 17 órakor tartja a Magyarok Háza /V, Semmelweis u. 1-3./ I. emeleti Bartók teremben.

Műsor: Wass Albert est.

Vendégünk a nagyváradi Kiss Stúdió Színház.

Mindenkit szeretettel várunk!

Hírek

Genealógia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petráskó és Rátz családokat -, hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.

Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az Örmény eredetű családok genealógiája című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Szakácskönyv

Az EÖGYKE megkezdte egy „*Erdélyi magyarörmény szakácskönyv*” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt - azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kérik: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.